

Schovávat se za knihu

Jean Genet během prvních měsíců života asi postrádal v náručí osamocené, nešťastné matky, která se připravovala, že od něj odejde, fundament citového života. Pro život nebyl tedy dobře vybavený. Jeho mozek pohasl jako u většiny opuštěných dětí. Oheň v něm se znovu rozdmýchal v náručí Eugénie Regnierové a v novém domově s laskavým otcem Charlesem a třemi dalšími sourozenci. Dobře, byl tedy opět zahříván láskou, ovšem zahladila se skutečně stopa po počáteční prázdnotě? Napadá mě obraz, že původně mělo jeho nitro formu jakési prázdné cely. Do smyslové niky prvních měsíců, ochuzené a ponuré jako kobka, vstoupil závan mateřského tepla. Všechno nevyhaslo, jak to vidíme u předčasně izolovaných dětí. Dlouho zkřehlý mozek však znemožnil sebenepatrnější citový i duševní život.²⁸ Když si Regnierovi Jeana Geneta jako sedmiměsíčního osvojili, jejich domácnost v něm rozfoukala oheň, a tak Genet znovu začal žít. Vzpomínka na prázdno však nebyla vymazána. Malý Jean se adaptoval na nový domov díky abnormální mírnosti, tiché lhostejnosti, která způsobila, že bylo snadné ho vychovávat. Byl sice trochu odtažitý, ale i přes netečnost se stal dobrým žákem. Bylo to

---

28 Spitz R., „Anaclitic depression? An inquiry into the genesis of psychiatric conditions in early childhood, II“, *The Psychoanalytic Study of the Child*, I, 1946, 2, str. 313–342.

dítě mírné, zdvořilé, ukázněné; mělo „nenásilnou povahu“, čteme ve zprávě *Assistance publique*. Byl samotářský, nehrál si s ostatními dětmi, byl totiž pořád unavený; „stranil se kamarádů“, trávil čas četbou.²⁹ Dělal ministranta, k přijímání šel ve 12 letech, ve 13 získal osvědčení o základním vzdělání (čtení, psaní, počty, dějepis, zeměpis, aplikované vědy) a nebyl „najatý“, zaměstnaný jako čeledín, což byl úděl většiny dětí z *Assistance publique*. Chtěl se něčím vyučit, něco vystudovat.

Asi bychom se měli zmínit o jeho osamocení – neměl přátele, bál se kolektivních her, kde se jeden na druhého tlačí, a měl sklon stahovat se do sebe. Protože měl strach, nořil se do knih, které mu sloužily za úkryt.

Jakmile se dítě socializuje, umí si poradit se svým školním programem a využívá některé kamarády k tomu, aby si z nich udělal bezpečnostní základnu.³⁰ Prostý fakt, že můžete vyjmenovat čtyři až pět přátel, je předpovědí dobré socializace. To Genet nevyjmenoval. Byl sám, nikam moc nechodil, knihy byly jeho útočištěm, a tak ho udivilo, když v sobě objevil náhlý cit, nenadálou přitažlivost k jednomu zdatnému chlapci, který kolem něj projel na kole.

Psychoanalytickou terminologií bychom mohli toto schovávání v knihách považovat za ekvivalent útěku do snů, psychologického mechanismu, který „vede ve stresových situacích k nadměrnému snění, nahrazujícímu snahu o mezilidské vztahy“.³¹ Takové útočiště chrání a obdarovává krátkými okamžiky štěstí, ale nedovoluje čelit

---

29 Dichy A., Fouché P., Jean Genet, *Essai de chronologie, 1910–1944*, IMEC Éditions, 2004, str. 67–71.

30 Fraley R. C., Shaver P. R., „Airport separations. A naturalistic study of adult attachment dynamics in separating couples“, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1998, 75 (5), str. 1198–1212.

31 Ionescu S., Jacquet M.-M., Lhote C., *Les Mécanismes de défense. Théorie et clinique*, Paris, Nathan, 1997, str. 247.

problému. Genet se ve svých snech cítí natolik dobře, až získá k realitě odpor.

Abychom pro snění vytvořili příznivou situaci, stačí dělat něco automatického, co osvobozuje ducha, jako třeba plést nebo chodit. Lze se také izolovat a ulehčit tak usnutí, jež dává vynořit fantastickým představám. Náš vnitřní svět, odříznutý od ostatních a od reality, se zaplní scénáři vycházejícími z hlubin nás samotných. Tak můžeme uniknout bolestivé skutečnosti, totiž že necháme povstat svět svých tužeb, který citovou poušť nahradí imaginárním uspokojením.³² Čtení přivádí člověka na jakýsi bezpečný kontinent, neboť „knihy jsou našimi pravými mistry ve snění“.³³

Sklon ke snění je znakem lidského stavu. V případě tragédie tak máme jakousi virtuální zbraň pro boj s bolestivou realitou. V případě citové prázdnoty můžeme touto schopností některé příjemné sny oživit. Také zvířata mají sny, ale oddávají se snění? Zpracovávají informace o určité situaci a mohou před ní uniknout, mohou předem provádět průzkum, hledat potravu nebo svolné samice, ale nemohou se zavřít na pisoár, aby tam snila a celé hodiny četla. „Záchody byly líhni jeho imaginace – místem skrytým a pochmurným, kde mohl (*Genet*) dýchat svůj vlastní pach, důkaz vnitřní zkaženosti, kterou později, ve vězení, po hrstech nabírá, aby ji dychtivě nasával. Jako by kraloval nad výpary svého těla, z nichž inspirovaně věštil.“³⁴

Osamocení je pro snění příznivé, opuštěnost nás vyzývá, abychom ve svém nitru vytvářeli vytvářeli jakési diva-

---

32 Freud S., *Hysterické fantazie a jejich vztah k bisexualitě*, str. 151–157, Sebrané spisy Sigmunda Freuda, svaz. 7, Praha, Psychoanalytické nakladatelství, 2003,

33 Bachelard G., *Le Poétique de la rêverie*, Paris, PUF, 1960.

34 White E., *Jean Genet*, Paris, Gallimard, 1993, str. 14.

delní představení, v němž nalézáme milovaný objekt: „Tak moc jsme se měli rádi. Mohli jsme se vyhnout roztržce kvůli vlídnému slovu, útěku s milovaným, jídlu s přáteli. Byli bychom sami sebe znovu získali...“ Intimní reprezentace pozměňují to, jak prožíváme skutečnost.

Ti, co byli v rané fázi života osamoceni, si vzpomínku na prázdnotu v duši stále uchovávají. Metafora, která nejvíce vystihuje obraz jejich světa, je metafora hrobky, cely, kobky, nebo dokonce záchodu, kde se dítě straní nesnesitelné skutečnosti, aby se dostalo k pokladnici se sny. Arthur Rimbaud nám to líčí takto:

„Celý den se (*dítě*) třáslu poslušností; tak
inteligentní, však zarputilý zrak...
Obzvláště v létě, zmožen, hledal útěchu
v chládku na záchodě nad útržky losů;
klidně přemýšlel a vzdouval chřípí nosu. (...)
V sedmi letech napsal román velkých pouští,
kde se krčí tygři v bambusovém houští...
Ježto liboval si v chmurné poezii,
četl doma za staženou žaluzií
v modrém pokoji svůj román, nad nímž snil.“³⁵

Pro tyto zraněné děti jsou slova šperky. Georges Perec, otupělý odchodem rodičů, přežívající v prázdném světě, ochromen na citové poušti na cosi čeká, ale neví vlastně na co. Když mu jsou tři roky, na začátku druhé světové války, jeho otec, polský Žid, se zapojí do regimentu zahraničních dobrovolníků. Zmizí. Matka Georgese vyprovází na lyonské nádraží, odkud má odjet do dětského domova ve Villard-de-Lans. I ona zmizí. Zmizí i jeho tety, bratrance

35 Rimbaud A., *Já je někdo jiný*, báseň „Sedmiletí básníci“, str. 57–58, Mladá fronta, 1999.

a sestřenice, jeho rodina, přátelé. Bez násilí, traumatu, události, která by mu uvízla v paměti. Už tu nejsou, jako by se do země propadli. A jelikož nebylo nic k milování ani nic k přemýšlení, obestřela ho nicota, z níž se zrodila i prázdnota v něm. Tato otupělost pokračuje u dítěte až do osmi let, kdy chápe, že zmizení je definitivní, že už se nikdo z nich nevrátí. Není to skutečná smrt s mučivými vzpomínkami, bolestivá ztráta milované bytosti, která už v reálu nežije, i když žije ještě někde v naší duši. Myslíme na ni, ještě stále milujeme bytost, která tu už není, ale kterou můžeme oživit v našich představách a slovech. Tato prázdnota je původcem nutkání tvořit: stačí o mrtvém mluvit, napsat o něm příběh nebo scénář a uchováme tak v sobě skutečný, reálně zažitý pocit. Malý Georges se rozhodne stát se spisovatelem, jako by ze slov tesal sochu, která navrátí jeho zmizelým rodičům důstojnost a nenechá jejich těla shnít v zemi či odejít v kouři. Napíše *La Disparition*³⁶, kde dlouho zjišťujeme, co zmizelo – samohláska „e“, která označuje „mé chybějící rodiče“.³⁷ Vše je nyní na svém místě. Dítě o rodičích nemůže mluvit, protože byli vždy „zmizeli“. Nedá se o nich nic říct. Avšak od chvíle, co vypráví o zmizení, dokáže popsat, co se stalo. Jako by se zastavil děj. Byli tu, a najednou tu již nejsou. Není to vlastně smrt, ale jak truchlit za rodiče, kteří tu již nikdy nebudou?

---

36 Perec G., *La Disparition*, Paris, Gallimard, 1969.

37 Perec G., *W ou le Souvenir d'enfance*, Gallimard, 1975.